

APÁMMAL AZ ÓCSKAPIACON

Az igazság legalább annyira fájdalmas, mint amennyire félelmetes, mondta anyám félig kioktató, félig számonkérő hangon. Nem ezeket a szavakat használta – sosem beszélt ilyen kacifántosan –, és a mondandójának sem ez volt a lényege, de hogy valami ilyenre akart rávezetni, az több mint biztos. Komoly gondok vannak apáddal, árulta el végül, és nekem más nem is kellett ahhoz, hogy megértsem: a baj sokkal súlyosabb annál, mint amikor az öregemet elfehéredve, verejtékezve találtam, és a narancssárga Zastava 750-esembe ültetve padlógázzal száguldtam vele Topolyára, a kórházba.

Most nem fenyegette az infarktus. Az udvar végében az öreg diófa alatt üldögélt, ami a mellette lévő budi nyújtotta tápanyagforrását hasznosítva csaknem a fél eget beborította. Apád elvesztette az életkedvét, folytatta anyám, nem okozva ezzel semmilyen meglepetést, mert magam is láthattam azt a kétségbeesett vergődést, amit az öregem a nyugdíjba vonulása után vitt véghez. Ikarusz sem zuhanhatott akkorát, miután megcsiklandozta a Napot, mint ő, miután a nyugállományról szóló végzést megkapta, pedig előtte még tele volt tervekkel, elképzelésekkel. Elhatározta például, hogy teljesen bevakolja a budit, mert telente a hézagosan összeillesztett téglák között úgy süvöltött át a szél, ahogy egy vidám nóta a pánsípon. Térdmagasságig jutott a cementezéssel, aztán ugyanúgy abba hagyta, ahogy a húsvét-szigeteki népek a szoborfaragást. Lehet, hogy arra gon-

dolt, minek kapkodni, amikor annyi az idő, mint a tenger, de a halogatást bearanyozó játékos jókedv végül keserű nemtörődömséggé aszalódott. Úgy járt, mint a túl sokáig napon hagyott magvaváló szilva: használhatatlan, visszataszító képződmény lett, amit még az örökké heccelődő, szemtelenkedő bögölylegyek is elkerültek.

Ez így nem mehet tovább, húzta meg anyám a végkövetkeztetés képzeletbeli záróvonalát, aztán előrukkolt az ötletével. Apád évek óta nem mozdult ki a faluból, megpunnyadt, legatyásodott, nincs olyan ruhája, amiben, ha úgy hozza a sors, eltemethetnénk. Nézz rá, most is abban a kiülepesegett trénerkában ücsörög, amit még te vettél neki a szakszervezeti vásáron. Ebben fektessük a koporsóba?

Elnézegettem egy ideig apámat, és lassan fölfogtam a feladat nagyságát: valahogy meg kell oldanom a fölruházását, ami a világegyetem egyetlen szóba jöheto helyszínén, a szabadkai Ócskapiacon mehet végbe.

Nem olyan régen múltak el azok az idők, amikor bentlakó diákként minden héten megmártóztam ennek a furcsa vásárnak az észvesztően izgalmas és változatos forgatagában. A péntek volt a fő piacnap, ilyenkor, mint a legyek a tavaszi rajzás idején, előbújtak hétközbeni rejtekhelyükről az orosz áruval seftelő lengyel turisták meg a Triesztből glancújos olasz cuccokkal érkező hivatásos feketézők. Az Ócskapiacon ezekben az órákban volt a legáthatóbb a friss farmerillat, ami még a nyomdából kikerülő könyv szagát is fölülmúlta. Tanítás után csak úgy pénz nélkül, lazán forgolódtunk a rozoga pultok között, és a tömeggel együtt hömpölyögve fél szemmel az előttünk kibontakozó árut, fél szemmel a kerítés tövében bugyira vetkőző lányokat lestük, közben meg azon vihorásztunk, hogy milyen kétségbeesett erőlködéssel próbálják magukat belepréselni a két-három számmal szűkebb nadrágokba.

A csiricsaré göncök között azért ott incselkedtek a legújabb Deep Purple-, Led Zepelin- és Pink Floyd-lemezek is, meg azok a tajvani meg Hong Kong-i kazettás magnók, amelyekről az ötvendináros heti keretünkől csak álmodozhattunk. Az ezerszólamú lár-

mát legalább ennyire változatos zenei aláfes-tés tette igazán szédületessé: a rock hézag-mentesen hegesztődött hozzá a balkáni műzenéhez, meg ennek durvább leágazásá-hoz, a bosnyák szevdalinkából keletkezett kocsmai busongóhoz, amit az énekesek leg-többször ordítva adtak elő. És mert a piac leg-inkább egy végtelenbe nyúló nadrágszifj-par-

cellára emlékeztetett, amelynek kiinduló-pontja az idők kezdete, befejeződése pedig a majdan ránk köszöntő örökkévalóság, egy ilyen hömpölygéses séta magában foglalta mindazt a teljességet, ami az emberi létet a születéstől a halálig átnyalábolja.

Akinek az élet rulettasztalán az a nyere-mény jutott, hogy akár csak egyszer is bele-merítkezhetett ebbe az olcsó textilárukból, műanyag lakásdíszekből és rozsdás autóal-katrészekből képződött Sztüx folyóba, ugyan-úgy vágyott ide vissza, ahogy a disszidens magyarok sírtak-rítottak a pesti Duna-part meg az Alföld után. Itt nem kellett pénzt szórni, vagy nem olyan mértékben, ahogy bentebb a Kossuth utcán. Túrós burek az egyik kézben, a hozzá való joghurt a másikban, és már meg is volt a felhőtlen boldogság. Az idő nemcsak lelassult, hanem kívül is rekedt a rozoga drót-háló túlsó oldalán, ami ezt a birodalmat az ugyancsak figyelmet érdemlő gépkocsipar-kolótól elválasztotta. A sokat emlegetett, tit-kolt és tagadott hovatarozás testesült meg ebben a lökdösődésben, mert itt aztán nem számított, hogy ki szerb, horvát vagy magyar – hogy a többi nációról ne is beszéljünk –, aki vállalta, hogy kiteszi magát annak a nem cse-kély kellemetlenségnek, ami ezt a lusta, kí-gyómozgású vánszorgást körbelengte, ha csak időlegesen is, de megkapta a Balkánra szóló univerzális állampolgárságot. Mindezt pedig egyfajta fejlődéstörténet foglalta keret-be, amelyet valóságos utasként kellett bejárni az olasz blúzoktól a földre terített újságpapí-ron kínált valódi ócskaságokon át egészen a piac mögötti, nagyjából futballpálya méretű térig, ahol az igazi Balkán mutatta meg a tit-kait. Itt cseréltek gazdát a lábön idehajtott jó-szágok – kecskék, birkák –, de aki nagyon akart, az tehenet vagy lovat is vásárolhatott.

Apámat képletesen ebbe az alvilági lélekfo-lyóba kellett belemártanom, hogy kopott kék-piros trénerkáját egy szolid, ám ünnepe-lyes munkáskollekcióra cserélje. A feladat nem látszott megoldhatatlannak, mert bár az öregem az utóbbi időkben – főként a második szélütése után – már nem bírta a tömeget, ré-gebben a mi falusi piacunkat szertartásszerű átéléssel látogatta, és egészen addig ott lézen-gett a zöldséges pultok között, amíg a kofák csomagolni nem kezdték a portékáikat. Itt ta-lálkozott a legénykori cimboráival, akik asz-szonyos fonott kosárral a kezükben – mintegy igazolván azt a sejtést, hogy a feleségeik sza-lasztották el őket vásárolni –, a beszerzés kel-

lemetlenségét enyhítendő ugyancsak ismerősökre vadásztak. Nagy hallgatásokkal kiegészített beszélgetések alakultak ki közöttük, fociról, nyugdíjról, a régi cimborák váratlan haláláról, meg hát a politikáról, ami jelen körünkben – 1986-ot írunk – már nem olyan aknamező, mint tíz évvel korábban volt. Túl vagyunk egy népfelkelést remélő usztasa terrorakción, egy koszovói albán fölkelésen, meg néhány elhibázott vagy szándékosan túlméretezett országos szintű beruházáson, ami az egész jugoszláv gazdaságot a szabadkai Ócskapiac színvonalára süllyesztette. Apámnak tehát itt volt a helye, ebben a fertelmesen sokszínű és sokszagú emberáradatban, hogy még egyszer, talán utoljára helyet szorítson, vagy inkább helyet találjon magának abban a köztársaságban, amelyből a nyugdíjazás vákuuma magába szippantotta.

A kérés, mely parancs is volt egyúttal, jószerevével el sem hangzott, máris intézkedtem. Apámmal időpontot és helyszínt egyeztetünk: megmondtam neki, hogy pénteken kilenckor jöjjön ki a sarokra, mert a gödrös, pocsolás Gyülekezet közzel még az én földutakon edződött Zastavám sem tudott megbirkózni. Mivel anyám gondoskodott róla, hogy az adott napon az öregem ne késsen el, még éppen idejében keltünk útra ahhoz, hogy ne maradjunk le a bőséges választékról. Szabadkáig kocsival fél óra az út, de ez a máskor semmi kis távolság most kínosan hosszúra nyúlt. Második szülése után apám csak tőmondatokban válaszolgatott, jobbára igennel vagy nemmel. Nem szomjas, apa? Nem. Leengedjem az ablakot? Igen. Fázik? Nem. Ezt az emelkedett röptű eszmecsérét a lehető legváltozatosabb kombinációban egészen a Crveno Selo-i tévéátjátszóig folytattuk, mert ott az öregemet furcsa apátia kerítette hatalmába. Úgy tűnt, megint előjött az a régi, „genetikus” betegsége, aminek nyomait én is kétségbeesetten kutattam magamon: ha idegen emberek közé kellett merészkednie, olyan érzés fogta el, mint az Afrika őserdejébe merészkedő, gyanútlan hittérítőt, de amíg az utóbbit a tenni akarás tüze űzte és taszigálta előre, apámat esetlen és gyámoltalan paprikajancsivá változtatta saját jelentéktelenségének rögeszméje.

És hogy a bánatunk még nagyobb legyen, kifogtunk egy olyan napot, amikor új divatszelet hozó áru zúdult be a piacra. A bőszerű farmer korszaka már évekkal azelőtt véget ért, de a valódi megújulás még váratott magára. Ehhez az is kellett, hogy a Jaruzelski-rezsim árnyékából kiszabaduló lengyelek az egyszer használatos szovjet szerszámokkal együtt meghozzák a keleti emberek újjászületés iránti igényét, arra ösztönözve a bejáródott üzleti csatornák vájataiban elkényelmesedett seftelőket, hogy ne csak a trieszti raktárakban tíz-tizenöt éve porosodó nadrágokkal kínálják meg a vásárlóikat, hanem valódi Levi's-ekkel rukkoljanak elő. Az a péntek volt ennek a régóta várt forradalmi újjátásnak az eljövetele, nem mellékesként említve azt a tényt sem, hogy alig egy hét választott el bennünket május elsejétől. Nem nevezhető tehát csodának, hogy azon a napon Kelet-Közép-Európa népességének változást sürgető része a szabadkai Ócskapiacot szemelte ki magának gyülekezőhelyül.

A Zastavát egy mezőn hagytunk, ahonnan legalább két kilométert bukdácsoltunk a káros elvét követő parkolók között. Az állatvásár a gépkocsik közé is beszivárgott, de nem úgy, ahogy az ötödik hadoszlop az államhatalomba, hanem nyíltan és hivalkodva. A teheneket már a járművek platójáról eladták, sokszor járművestől együtt, és bár lehet, hogy csak a szemem káprázott, nekem határozottan úgy tűnt, az út túloldalán lévő kálváriánál valódi púpos tevéket látok.

Apám szorosan mögöttem döcögött, mert ha kitért jobbra vagy balra, azonnal beleütöközött valakibe. Az egész népességben csak mi ketten voltunk, akiket ez a jelenség kikészített. Mindenki más békésen és ritmusosan hullámozott a tömegvonzás és tömegtaszítás newtoni elveit követve. Nem éppen kifogástalan egészségi állapota miatt aggódva figyeltem apámat, mert féltő volt, hogy a sok apró bosszankodás következtében addig cukkolja magát, amíg az egekbe nem szökik a vérnyomása. Ráparancsoltam, hogy maradjon mindig a hátam mögött, majd én töröm az utat. Egyfajta büszkeség lett úrrá rajtam: egyszer régen, úgy négyéves koromban elvitt a moziba cowboyos filmet nézni, és mert bei-